

Fikrət Əmirov adına mahni və rəqs ansambli

Əməkdar kollektiv Fikrət Əmirov adına Mahni və Rəqs Ansambli uzun bir tarixi yol keçib. Bu yol 20-ci əsrin 30-cu illərindən bu günümüzdə qədər davam etməkdədir. 80-dən çox yaşı olan bu kollektiv öz fəaliyyəti dövründə Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına, xalq musiqimizin qorunub saxlanılmasına və təbliğinə dəyərli töhfələr verib. Bu töhfələrin kökündə də dahi Üzeyir Hacıbəylinin fədakar fəaliyyəti və bu kollektivin yaranmasındakı xidmətləri durur. Çünki Azərbaycan musiqi sənəti tarixində bütün illərə imza atan Üzeyir bəy mahni və rəqs ansamblının da təməlini qoyub. Beləliklə, bu kollektivin yarandığı vaxtdan bu günə qədər keçdiyi tarixi yola nəzər salaq.

Xalqımızın maddi-mənə-

vi sərvətləri içərisində musiqi mühüm yer tutur. Bu mənada xalq musiqisi daha böyük əhəmiyyətə malikdir. Çünki Azərbaycan professional musiqisi də məhz xalq musiqisindən rişələnib, intişar tapıb.

Şifahi ənənəli professio-

nal musiqi janrı olan muğamlarımız və bu klassik janrdan bəhrələnən mahni və rəqlərimiz daim xalqımızın mənəvi dünyasını zənginləşdirib. Mənən zəngin və xüsusi istedadla malik olan insanlar da yeni-yeni mahni və rəqlər yaratmaqla xalq musiqisi xəzinəsi yaradıb və onu zaman-zaman inkişaf etdiriblər. Bu minvalla xalqımızın musiqi zövqü formalaşmış, bir-birini əvəz edən nəsilər də bu mühitdən bəhrələniblər. Beləliklə də qanunda, canında musiqi duyumu olan, ruhu musiqi ilə yoxrulan xalqımız qayım-qədim köklərə sadıq qalaraq yüksək sənətsevərliyi ilə zəngin bir musiqi mədəniyyəti yaradıb. Elə bir mədəniyyət ki, bu, xalqımızın əvəzsiz dəyərlərindəndir.

İllərlə xalqın yaratdığı, aşılanaq nəsilən-nəslə keçən mahni və rəqlərinin taleyi haqqında düşünmək za-

manın ən vacib məsələlərindən idi. Bu məsələnin həlli yolunu tapmaq missiyasını da yenə Üzeyir Hacıbəyli öz üzərinə götürdü. Azərbaycan 1920-cü ildə Sovet Hakimiyyəti qurulduqdan sonra qədim musiqi ənənələrini yaşatmaq məqsədilə Üzeyir bəyin elmi ekspedisiyalar təşkil etməsi, gənc bəstəkar və musiqişünaslar da cəlb edərək xalq mahnı və rəqslərinin nota köçürülməsi bu istiqamətdə mühüm addımlar oldu. Bu məqsədlə 1930-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının nəzdində xalq musiqisi kabineti yaradıldı. Elmi

rəqsdən ibarət olsun. Bu işdə ilk balet artisti Qəmər Almaszadə də yaxından iştirak edib.

Mahnı və rəqs ansamblının yarandığı ilk vaxtlarda bir sıra mühüm problemlər də vardı. Bu əsasən ifaçı kadrların azlığı və bir qisim ifaların da qeyri-peşəkarlığı ilə bağlı idi. İlk öncə kollektivin əsas qayəsini təşkil edən xorun tərkibinə respublikanın müxtəlif bölgələrindən gənc həvəskar müğənnilər cəlb olunurdu. Xor kollektivi ilə işləmək də elə asan olmayıb, bir sıra çətinlikdən ortaya çıxıb. Belə ki, xalqımızın zəngin mahnı repertuarı olsa da bunlar monodiya şəklindədir. Xor ifaçılığı üçün xarakterik olan polifonik yeni çoxsəsli ifa texnikasını kollektivlə işləmək olaraq bəzi çətinliklər hesabına başa gəlib.

Üzeyir Hacıbəylinin kollektivin repertuarı barədə yazdığı fikrini görkəmli bəstəkar Soltan Hacıbəyov 1959-cu ildə rus dilində nəşr olunan mahnı və rəqs ansamblı haqqında kitabına da daxil edib:

Ü. Hacıbəyli yazırdı: "Əsas çətinliklərdən biri də repertuar seçimi idi, çünki repertuar seçərkən mahnuların harmonizə işini nəzərə almaq lazım idi. Mah-

nuların xor üçün işləməsi zamanı ritmik şəkli melodik fiqurları nəzərə almaq vacibdir, əks halda mahnı öz koloritmi, özünəməxsus milli keyfiyyətlərini itirə bilər. Kollektiv tərəfindən ifa olunan yeni əsərlər "Komsomolçu qız", "Kolxoz", "Qızıl Əsgər", "Partizan qız" kimi əsərlər isə mövzu və üslub baxımından müasir harmoniyalar üzərində qurulub. Öz peşəkarlığını inkişaf etdirmək üçün Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı rus klassik bəstəkarlarının əsərlərinə müraciət etmişdir. Biz "Ruslan və Lyudmila", "Yevgeniy Onegin", "Demon", "Sakit Don", "Vətən mahnısı", "Pilotların marşı" kimi əsərləri repertuarda istifadə edirik. Bu gün biz əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan

xor mədəniyyətinin təməli qoyulub".

Mürəkkəb məsələlərdən biri də rəqs ansamblı idi. Azərbaycan da peşəkar rəqs kollektivi mövcud deyildi. Xalq rəqsləri ilə yanaşı dövrün tələblərinə uyğun olaraq müasir rəqslər formalaşdı. Ansamblın rəhbərləri Azərbaycanın bölgələrinə gedərək (Şamaxı, Tovuz, Qazax, Şuşa, Şəki) material toplayırdılar.

Peşəkarlar özləri də xalqın içindən çıxan istedadlı insanların köməyi ilə bu kollektivin repertuarını formalaşdırıb və zənginləşdiriblər. Tovuz rayonunda ekspedisiyada olan məşhur xoreoqraf Qəmər Almaszadə bu mövzuda fikirlərini belə ifadə edib:

"Burada rəqsi necə gözəl anlayırlar. Tovuz rayonunda 120 yaşlı Səməd dayı mənə "Mirzəyi" rəqsinin ciddi, ağır formada, gözəl xoreoqrafik quruluşda ustalıqla nümayiş etdirdi. Bundan başqa Azərbaycanın hər bir bölgəsində xalq mahnılarını insanlar regiona uyğun özünəməxsusluqla qoruyub saxlaya biliblər".

Beləliklə, mahnı və rəqs ansamblının repertuarı zənginləşir. Xalqın toy-düyünündə, bayram şənliklərində ifa olunan el havaları peşəkarların ideyaları və fəaliyyəti sayəsində professional səhnəyə qədəm qoyur. Bu minvalla həm yeni peşəkar ifaçılar yetişir, həm də unudulmağa məruz qalan xalq mahnı və rəqsləri yeni həyata vəsiqə alır. "Uzundərə", "Tərəkəmə", "İnnabi" və daha neçə-neçə belə qədim rəqslər, "Aman nənə", "Ay lo-lo", "Ay bəri bax" və bu kimi xalq mahnularımız deyilənlərə əyani misaldır.

Onu da qeyd etməliyik ki, mahnı və rəqs ansamblı ilk yarandığı vaxt, yəni 1936-cı ildə mahnı, xor və solo müğənni tərəfindən ifa edilərək ayrılıqda bir kollektiv kimi, rəqs ifaları isə ayrılıqda fəaliyyətə başlayıb. 1938-ci ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan Ədəbiyyat və

İncəsənəti ongünlüyündə iştirak etmək üçün kollektiv birgə repertuar hazırlayıb. Beləliklə də Mahnı və Rəqs ansamblı bir kollektiv olaraq geniş yaradıcılıq yoluna qədəm qoyur.

Üzeyir Hacıbəyli ansamblın rəhbərliyi assistent Qılman Salahova həvalə edir. Uzun illər Mahnı və Rəqs ansamblına rəhbərlik edən Qılman Salahov bu kollektivin inkişafında mühüm xidmətlər göstərib. O, xalq musiqisini dərinləndirən bildiyi üçün unudulan qədim el havalarını üzə çıxarıb və onların işləmələrini uğurla həyata ke-

ekspedisiyalardan toplanan musiqi nümunələri orada məskunlaşır və lazım olduqda, həmin mənbədən istifadə edilirdi. Xalq musiqisi kabinetinə Üzeyir bəyin məsləhəti ilə Bülbül rəhbərlik edirdi. Azərbaycan vokal sənətinin banisi olan Bülbül özü də həmin ekspedisiyalarda iştirak edər, toplanan qədim xalq mahnularını repertuarına salardı. Bu minvalla unudulmaqda olan qədim el havaları nota köçürülərək bərpa edilirdi. Bu el havalalarının ictimaiyyətə çatdırılması isə artıq ifaçılarla bağlı olduğundan yeni bir ansamblın yaranması zərurəti ortaya çıxır. Beləliklə, 1936-cı ildə dahi Üzeyir bəyin təşəbbüsü ilə Filarmoniyanın nəzdində belə bir kollektiv yaranır ki, onun repertuarı mahnı və

çirirdi. Ümumiyyətlə, ansamblın ilk fəaliyyət dövrlərində Üzeyir bəy başda olmaqla bəstəkarlar tərəfindən təqdim olunan işləmələrdə xalq yaradıcılığının milli ruhu daha qabarıq şəkildə əks etdirilirdi. Bu istiqamətdə Üzeyir bəyin işləmələri klassik bir nümunə kimi qorunub saxlanılırdı. Bu mənada "Aman nənə", "Ay bəri bax" və başqa nümunələri qeyd edə bilərik. Bu nümunələr yalnız bəstəkarlar üçün deyil, ifaçılar üçün də dəyərli inkişaf mənbəyi idi. Rəqs səhnələrində də ifaçılar milli xoreoqrafik nümunələrdən irəli gələn cəhətləri qoruyub saxlamaqla öz ifalarında yeni peşəkar keyfiyyətləri əks etdirirdilər.

Kollektivdə mahnı və rəqsin birgə ifa

olunması bəzi hallarda oxunan mahnılara məzmunla bağlı xoreoqrafik rəqsin qurulması ilə əlaqədar təqdim olunurdu. Əslində elə indi də belədir. Sırf rəqslərin ifası isə yənə də məzmunla yeni rəqsin xarakterinə uyğun xoreoqrafik səhnələrdən ibarətdir. Təbii ki, rəqslərin ifası amarı qadın və kişilərə məxsus əl və ayaq hərəkətləri mütləq nəzərə alınır. Belə ki, kişi ifaçının ayaq və əl hərəkətlərinin kəskinliyi, qadın ifaçının mülayim, həzin oyun nümayiş etdirməsi rəqsin izlənilməsinə daha da dolğunlaşdırır. Məsələn, "Qaytağı" rəqsi kişi ifaçılardan peşəkar texniki vərdişlər tələb edir. Çünki tez tempdə səslənən musiqi gətirdikə rəqs edənün sürətini daha da tezləşdirərək cəld hərəkətlərlə dolğun bir səhnə nümayiş etdirir.

Eləcə də qadınların ifa etdiyi "İnnabi" xalq rəqsi. Bu da qadın incəliyinə əsaslanaraq qadınlara xas olan xarakterdə qurulur. Əsasən bu rəqs örtüklə ifa olunur. Rəqsin əvvəlindən sonuna qədər bəzən incə, zərif hərəkətlərlə çıxış edən rəqqasə rəqsi örtüyünü atmaqla, bəzən də elə olduğu kimi rəqsi tamamlayır. Bu cəhət rəqs edənün və ya rəqsə quruluş verənin ideyasından asılıdır.

Mahnı və Rəqs ansamblının yarandığı vaxtdan bu günə qədər repertuarı bəzəyən rəqslər içərisində "Vağzal", "Mirqəzi" və "Tərəkmə" rəqsləri

mühüm yer tutur. Bu və ya digər rəqslərin hazırlanmasında, bir neçə tarınmış sənətkarların mühüm xidmətləri olub. Onlardan Əminə Dilbazi, Roza Cəlilova, Əlibaba Abdullayev, Böyükəğa Məmmədov, Tutu Həmidova, Nailə Mahmudova və digər rəqqasların adını çəkə bilərik. Onların Mahnu və Rəqs ansamblından başlayan səhnə taleyi çox uğurlu olaraq dünyaya səhnələrinə çıxış etdi və Dövlət tərəfindən də dəyərli mükafatlarla təltif edilərək müxtəlif fəxri adlara, diplom və medallara layiq görüldülər.

Ümumiyyətlə, Mahnu və Rəqs ansamblının fəaliyyətində iştirak edən sənətkarlar xalqın saygı-şöhrət əməllərindədir. Onlardan Şövkət Ələkbərova, Rəhabə Muradova, Leyla Cavanırova, Tükəban İsmayılova, Süleyhə Məmmədov, Məmməd Salmanov kimi unudulmaz sənətkarlarımız sənətdəki addımlarını məhz bu kollektivdə başlayıblar. Onlarla yanaşı burada iştirak edən Səyaxə Hüseynova, Əvəz Ələkbərov, Pənar Nəcəfov kimi sənətkarların da adları unudulmayıb. Mahnu və Rəqs ansamblında instrumental ifaçılar da daim peşəkarlardan ibarət olub.

Zəngin yaradıcılıq yolu olan bu kollektiv daim bəstəkarların da diqqət mərkəzində olub. Üzeyir Hacıbəyliyə başlayaraq Səid Rüstəmov, Süleyman Ələsgərov, Cahangir Cahangirov, Hacı Xanməm-

mədov, Fikrət Əmirov kimi bəstəkarların əsərləri kollektivin repertuarında geniş yer tutub. Bu bəstəkar nəslinin davamçıları da ansamblın ifası üçün əsərlər yazıblar. Xalq musiqisinə dərinədən bələd olan Qılman Salahov və Rəşid Əfəndiyevin də ansamblın rəhbəri olaraq həm ictimai, həm də bəstəkar kimi kollektivin fəaliyyətində mühüm xidmətləri olub.

Mahnı və Rəqs ansamblı yalnız Respublikamızda deyil, onun hüdudlarından kənar da uğurlu çıxışları ilə xalqımızı və milli musiqi irsimizi əzmlə təbliğ edib. Kollektivin yadda qalan çıxışlarından 1957-ci ildə Moskvada keçirilən Oktyabr İnqilabının 40 illiyinə həsr olunan tədbiri də qeyd edə bilərik. Çünki məhz bu tədbirdəki uğurlu çıxışdan sonra 1958-ci ildə Mahnu və Rəqs ansamblına Əməkdar kollektiv fəxri adı verilib. Bu, Azərbaycanda ilk Əməkdar adı alan kollektivdir. Təbii ki, bu ansamblın bəstəkar üzvlərini sevindirərək onların fəaliyyətinə də müsbət təsir göstərmişdir. Bu sevinc hissi ilə yaşayan ansamblın üzvləri elə həmin ildə 1958-ci il Çin Xalq Respublikasına qastrol səfərinə göndərilir. İki ay Çində çıxış edən kollektivin repertuarı Azərbaycan xalq və bəstəkar əsərləri ilə yanaşı Çin xalq mahnı və rəqslərindən də ibarət olub. Onlar Çində olarkən yalnız konsert zallarında deyil, hərbi hissələrdə,

sənətkar emalatxanalarında, muzeylərdə və başqa mədəniyyət ocaqlarında çıxış etmiş, vətənimiz haqqında onlarla söhbətlər aparılıb.

Möhkəm özüllər üzərində qurulan Mahnu və Rəqs ansamblı təşkil olunduğu vaxtdan bu günə qədər repertuarını ənənələr üzərində quraraq daim zənginləşdirib.

Fikrət Əmirov adına Əməkdar kollektiv Mahnu və Rəqs ansamblı yalnız Respublikamızda deyil, onun hüdudlarından kənarlarda da milli və professional musiqimizi əzmlə təbliğ edir. Ansamblın ifasında xalq mahnı və rəqsləri ilə yanaşı Azərbaycan və digər xalqların bəstəkarlarının mahnı və rəqsləri də peşəkarlıqla səslənir. 2000-ci ildən kollektivin bədii rəhbəri Xalq artisti Ağaverdi Paşayev, ansamblın direktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Elçin Abbasov, baletmeyster, Əməkdar artist Ceyhun Qubadov, xor-meyster Əməkdar incəsənət xadimi Fəxrəddin Atayev, II dirijor, Əməkdar artisti İlahə Hüseynova və digər yaradıcı insanlar böyük şövlə çalışaraq Fikrət Əmirovun adını və irsini layiqincə yaşadaraq, vaxtilə qoyulan ənənələrə əsaslanmaqla öz çıxışları ilə sənətsevərlərin də bədii zövqünü oxşayırlar. Bu fikirlər ansamblın fəaliyyətini əks etdirən fotolarda da öz əksini tapır. Bu qocaman kollektivə yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Səadət TƏHMİRAZQIZI

